משאי אפשר ובית הלל נמי לילפו ממשה אמרי לך משה מדעתיה הוא דעבד דתניא שלשה דברים עשה משה מדעתו והסכימה דעתו לדעת המקום פירש מן האשה ושיבר הלוחות והוסיף יום אחד פירש מן האשה מאי דרש אמר ומה ישראל שלא דברה עמהם שכינה אלא לפי שעה וקבע להם זמן אמרה תורה [1]אל תגשו אל אשה אני שמיוחד לדבור בכל שעה ושעה ולא קבע לי זמן על אחת כמה וכמה והסכימה דעתו לדעת המקום שנאמר [2]לך אמור להם שובו לכם לאהליכם ואתה פה עמוד עמדי שיבר את הלוחות מאי דרש אמר ומה פסח שהוא אחד משש מאות ושלש עשרה מצות אמרה תורה [3]כל בן נכר לא יאכל בו התורה כולה וישראל מומרים על אחת כמה וכמה והסכימה דעתו לדעת המקום דכתיב [4]אשר שברת ואמר ריש לקיש אמר ליה הקב"ה למשה יישר כחך ששברת הוסיף יום אחד מדעתו מאי דרש דכתיב [5]וקדשתם היום ומחר היום כמחר מה מחר לילו עמו אף היום לילו עמו ולילה דהאידנא נפק ליה ש"מ תרי יומי לבר מהאידנא והסכימה דעתו לדעת המקום דלא שריא שכינה עד שבתא תניא רבי נתן אומר ב"ש אומרים שני זכרים ושתי נקבות ובה"א זכר ונקבה א"ר הונא מ"ט דרבי נתן אליבא דב"ש דכתיב [6]ותוסף ללדת את אחיו את הבל הבל ואחותו קין ואחותו וכתיב [7]כי שת לי אלהים זרע אחר תחת הבל כי הרגו קין ורבנן אודויי הוא דקא מודית תניא אידך ר' נתן אומר ב"ש אומרים זכר ונקבה ובה"א או זכר או נקבה אמר רבא מ"ט דר' נתן אליבא דב"ה שנא' [8]לא תהו בראה לשבת יצרה והא עבד לה שבת איתמר היו לו בנים בהיותו עובד כוכבים ונתגייר ר' יוחנן אמר קיים פריה ורביה וריש לקיש אמר לא קיים פריה ורביה רבי יוחנן אמר קיים פריה ורביה דהא הוו ליה וריש לקיש אמר לא קיים פריה ורביה גר שנתגייר כקטן שנולד דמי ואזדו לטעמייהו דאיתמר היו לו בנים בהיותו עובד כוכבים ונתגייר רבי יוחנן אמר אין לו בכור לנחלה דהא הוה ליה ראשית אונו וריש לקיש אמר יש לו בכור לנחלה גר שנתגייר כקטן שנולד דמי וצריכא דאי אשמעינן בההיא קמייתא בההיא קאמר רבי יוחנן משום דמעיקרא נמי בני פריה ורביה נינהו אבל לענין נחלה דלאו בני נחלה נינהו אימא מודי ליה לריש לקיש ואי איתמר בהא בהא קאמר ריש לקיש אבל בההיא אימא מודה ליה לר' יוחנן צריכא איתיביה ר' יוחנן לר"ל [9]בעת ההיא שלח בראדך בלאדן בן בלאדן מלך בבל וגו' א"ל בהיותן עובדי כוכבים אית להו חיים נתגיירו לית להו חיים אמר רב הכל מודין בעבד שאין לו חיים דכתיב [10]שבו לכם פה עם החמור עם הדומה לחמור מיתיבי [11]ולציבא חמשה עשר בנים ועשרים עבדים אמר רב אחא בר יעקב כפר בן בקר א"ה ה"נ שאני התם דיחסינהו בשמייהו ובשמא דאבוהון והכא לא מפרש ואיבעית אימא יחסינהו בדוכתא אחריתי באבוהון ובאבא דאבוהון דכתיב [12]וישלחם המלך אסא אל בן הדד בן טברימון בן חזיון מלך ארם היושב בדמשק לאמר איתמר היו לו בנים ומתו רב הונא אמר קיים פריה ורביה רבי יוחנן אמר לא קיים רב הונא אמר קיים משום דרב אסי דאמר רב אסי אין בן דוד בא עד שיכלו כל נשמות שבגוף שנאמר [13]כי רוח מלפני יעטוף וגו' ורבי יוחנן אמר לא קיים פריה ורביה לשבת יצרה בעינן והא ליכא מיתיבי

בני

משאי אפשר. דאי לא איברא חוה לא הוה נקבה אחריתי אבל הכא מי שיש לו שני זכרים נקבות הרבה בעולם: **מדעתיה.** משום שכינה ואסור לשאר כל אדם לעשות כן: **הוסיף יום אחד.** הקב"ה אמר לו וקדשתם היום ומחר והוא אמר היו נכונים לשלשת ימים(פ): **ולא קבע לי זמן.** אימתי ידבר עמי שאפרוש יום אחד קודם: **לאהליכם.** לנשיכם: **אשר.** לשון יישר: **עד שבתא.** במס' שבת בפרק ר"ע (דף פו.) גמרינן לה דעבוד פרישה בארבע בשבתא ופירשו חמישי וששי שלימים ובשבתא שריא שכינה והוא שלישי לימים השלמים ויום ראשון לא חשיב שלא היה לילו עמו: **את קין את הבל.** אתין רבויין (ס)[הן] לומר נקבות היו עמהן: **כי שת לי זרע אחר תחת הבל.** אלמא תשלומין בעי ולא סגיא בלא שני זכרים ושתי נקבות: תרי תנאי אליבא דר' נתן: **מ"ט דר' נתן אליבא דב"ה.** או זכר או נקבה ולא מברייית עולם יליף ולא ממשה: **לא תהו בראה.** לא ברא עולמו לתוהו אלא לשבת להיות עסוקים ביישובו של עולם: **אין לו בכור לנחלה.** בן בכור שיולד לו משנתגייר אינו נוטל פי שנים: **בני נח בני פריה ורביה נינהו.** דכתיב ויאמר להם פרו ורבו (בראשית ט): בנכריותן לאו בני דין נחלה נינהו דבת כהן ובכור כפשוט אבל ירושה נהגא בהו כדאמרינן בקדושין (דף יז:) עובד כוכבים יורש אביו דבר תורה: **בלאדן בן בלאדן.** אלמא בנים מיקרו: **חיים.** מתייחסין אחרי אביהם: **נתגיירו אין להם חיים.** מראשונים דקטן שנולד דמי: **שבו לכם פה.** אליעזר עבד אברהם הוה: ציבא עבד כנעני של מפיבושת הוה: **שאני הכא דיחסינהו בשמייהו.** שהזכיר שמו (ס)[ושמו] של אביו בלאדן בן בלאדן אלמא בנים איקרו אבל הכא לא הוזכרו בשמותן: **משום דרב אסי.** כלומר טעמא דפריה ורביה משום דרב אסי והאי כיון דנטלו על ידו נשמות שבאוצר שמו גוף הרי קיים מצות פריה ורביה:

בני

מדעתיה הוא דעבד. אע"ג דק"ו קאמר אין זה ק"ו גמור דאטו מפני שלוה פעם אחד לבטל יבטל לעולם פרו ורבו אי נמי דוקא אז אמר לבטל משום עשרת הדברות: **וקבע** להם זמן. וא"ת אדרבה משום דקבע להם זמן (א) וידבר עמהם בודאי יש לפרוש יותר מעל הספק ויש לומר (ע)דהכא פי' וקבע להם זמן (פ)(משה) שלשה ימים ולא היו צריכים לפרוש אלא יום אחד משום קרי אלא דמשום ספק פליטה הוזקקו לפרוש שלשה ימים ק"ו אני שלא קבע לי זמן ויש ספק שיתיחד הדבור בשעת תשמיש או ביום תשמיש: **דכתיב** אמור להם. וא"ת ומנלן שפירש מדעתו והלא משעה שנאסר במתן תורה עם ישראל שוב לא הותר לו כדכתיב ואתה פה עמוד עמדי ויש לומר דאי לאו דפירש מדעתו למה כעסו עליו אהרן ומרים אלא ודאי כששמע מפי הגבורה אל תגשו אל אשה נשא ק"ו בעצמו וגלה לה דעתו ועשה לה אהל בפני עצמו או נתן לה גט ולפיכך כעסו עליו וא"ת ולמה המתינו כל כך שלא כעסו עליו אלא בחצרות שהוא זמן גדול אחר מתן תורה וי"ל שלא נתגלה להם אלא באותה שעה כדתניא בסיפרי שבשעה שאמר הקב"ה למשה ליקח ע' זקנים מישראל אמרה מרים אשרי נשותיהן של אלו שנתבקשו לגדולה אמרה צפורה אוי להן לנשותיהן של אלו שמיום שדברה השכינה עם אחיך פירש ממני וא"ת ולמה כעסו עליו מאחר שהסכים לו המקום וי"ל משום דאמרינן (במכות דף י:) בדרך שאדם רוצה לילך מוליכין אותו וסייעוהו בבא לטהר: **התורה** כולה וישראל מומרים כו'. אין זה ק"ו (צ)גמור דשאני פסח משום דקדשים אבל כל התורה כולה אדרבה יש לו ללמדם ולהחזירם בתשובה: **אף** היום לילו עמו. אין זו דרשה גמורה דהיום משמע היום ממש: **רבי** יוחנן אמר קיים פריה ורביה. אע"ג דלענין כמה דברים אמרינן (לעיל כב.) גר שנתגייר כקטן שנולד דמי מכל מקום מסתברא ליה לר' יוחנן הכא כיון דבנכריותו קיים דזרעו מיוחס אחריו באותה שעה מפטר נמי כשנתגייר: **בני** פריה ורביה נינהו. וא"ת דבפ' ד' מיתות (סנהד' נט: ושם) משמע דבני נח לא מיפקדו אפריה ורביה וי"ל דהכא לאו בני חיוב אפריה ורביה קאמר אלא כלומר שבניהם נקראים על שמם כדאמרינן בסמוך: **דלאו** בני נחלה נינהו. כלומר נחלת בכורה אבל עובד כוכבים יורש את אביו דבר תורה כדאמרינן בפ"ק דקדושין (דף יז:): **הכל** מודים בעבד שאין לו חיים כו'. ואם נשתחרר לא קיים פריה ורביה וא"ת הא דאמרינן גבי חציו עבד וחציו בן חורין לישא שפחה אינו יכול משמע דאם היה יכול לישא שפחה הוה סגי ליה בהכי ואמאי והא לא (ק)מיפקד אפריה ורביה ולא מיפטר בהכי ויש לומר דאם היה יכול לישא שפחה לא הוה כפינן לרבו לשחררו כיון דשבת מיהא היה יכול לקיים אף על גב דפריה ורביה לא מקיים בהכי ואף על גב דלעיל משמע דפריה ורביה תלי בשבת דקאמר רבא מאי טעמא דרבי נתן אליבא דבית הלל לא תהו בראה לשבת יצרה והא עבד ליה שבת מכל מקום לא הוה כפינן לרבו כיון דיכול לקיים כל דהו:

וכל

מסורת הש"ס

א) שבת פז., ב) שבת פז. ב"ב יד: מנחות צט:, ג) [תוס' פ"ח ע"ש ל"ע], ד) [תוספתא שם], ה) עדיות פ"א מי"ג, ו) [בכורות מז.], ז) לעיל כב. יש"נ, ח) [בכורות מז.], ט) [נ"ל רבי אבא כך איתא בגמ' ובהרא"ש], י) [כתובות קיא. קדושין סח. ב"ק מט. נדה יג.], כ) [ע"ז ה. ונדה יג: איתא ר' יוסי], ל) ע"ז ה. נדה יג: לקמן סג:, מ) [שמות יט], נ) כ"ה בדפוס, ס) [רש"ל], ע) נ"ל הכי, פ) רש"ל מ"ז, צ) עיין אדר"נ פ"ב איתא ק"ו אמר, ק) נ"ל לא מיפטר מפו"ר מהרש"ל.

◆

תורה אור השלם

1. ויאמר אל העם היו נכנים לשלשת ימים אל תגשו אל אשה: שמות יט טו
2. לך אמר להם שובו לכם לאהליכם: ואתה פה עמד עמדי ואדברה אליך את כל המצוה והחקים והמשפטים אשר תלמדם ועשו בארץ אשר אנכי נתן להם לרשתה: דברים ה כו-כז
3. ויאמר יי אל משה ואהרן זאת חקת הפסח כל בן נכר לא יאכל בו: שמות יב מג
4. ויאמר יי אל משה פסל לך שני לחת אבנים כראשנים וכתבתי על הלחת את הדברים אשר היו על הלחת הראשנים אשר שברת: שמות לד א
5. ויאמר יי אל משה לך אל העם וקדשתם היום ומחר וכבסו שמלתם: שמות יט י
6. ותסף ללדת את אחיו את הבל ויהי הבל רעה צאן וקין היה עבד אדמה: בראשית ד ב
7. וידע אדם עוד את אשתו ותלד בן ותקרא את שמו שת כי שת לי אלהים זרע אחר תחת הבל כי הרגו קין: בראשית ד כה
8. כי כה אמר יי בורא השמים הוא האלהים יצר הארץ ועשה הוא כוננה לא תהו בראה לשבת יצרה אני יי ואין עוד: ישעיהו מה יח
9. בעת ההיא שלח בראדך בלאדן בן בלאדן מלך בבל ספרים ומנחה אל חזקיהו כי שמע כי חלה חזקיהו: מלכים ב כ יב
10. ויאמר אברהם אל נעריו שבו לכם פה עם החמור ואני והנער נלכה עד כה ונשתחוה ונשובה אליכם: בראשית כב ה
11. ועבדת לו את האדמה אתה ובניך ועבדיך והבאת והיה לבן אדניך לחם ואכלו ומפיבשת בן אדניך יאכל תמיד לחם על שלחני ולציבא חמשה עשר בנים ועשרים עבדים: שמואל ב ט י
12. ויקח אסא את כל הכסף והזהב הנותרים באוצרות בית יי ואת אוצרות בית המלך ויתנם ביד עבדיו וישלחם המלך אסא אל בן הדד בן טברמן בן חזיון מלך ארם הישב בדמשק לאמר: מלכים א טו יח
13. כי לא לעולם אריב ולא לנצח אקצוף כי רוח מלפני יעטוף ונשמות אני עשיתי: ישעיהו נז טז

עין משפט נר מצוה

פט א מיי' פט"ו מהל' איסורי ביאה הלכה ו סמג עשין מט טוש"ע אה"ע סימן א סעיף ז:

צ ב מיי' פ"ב מהלכות נחלות הלכה יב סמג עשין לו טוש"ע ח"מ סי' רעו סעיף ט:

צא ג מיי' שם ופט"ו מהל' אישות הל' ו סמג שם (וסימן ט') טור ש"ע שם וטוש"ע אה"ע סימן א סעיף ז:

צב ד מיי' פט"ו מהל' אישות הלכה ה סמג עשין מח טוש"ע אה"ע סימן א סעיף ו:

◆

גליון הש"ס

גמ' קין ואחותו. עיין סנהדרין דף נח ע"ב תד"ה וילדו ובסוטה דף ט ע"ב רש"י ד"ה קין ובב"ב דף קכג ע"א ובמהרש"א חדושי אגדות שם: שם ר' יוחנן אמר קיים כו'. עיין טורי אבן ר"ה דף כח ע"א תד"ה איתמא: שם מיתיבי ולציבא. עיין טורי אבן חגיגה דף ב ע"א ד"ה כאן כמשנה ראשונה:

◆

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה וקבע וכו' זמן לדבר עמהם:

◆

תוספות ישנים

אין בן דוד בא עד שיכלו נשמות שבגוף. תימה דאמרי' (שבת קי"ט) אלמלא ישראל משמרים שתי שבתות מיד נגאלין והלא צריך שיכלו כל הנשמות שבגוף וי"ל שהיו יולדות שפה ככרס אחד ויכלו הנשמות שבגוף מיד:

◆

תוס' חד מקמאי

והא דמקשינן בגמרא וב"ה לילפו ממשה. ומאי קושיא דהא ב"ה ילפי מברייתו של עולם זכר ונקבה בראם ובזכר ונקבה נמי קיים מצות פריה ורביה. ה"ק כיון דמשה אשכחן שהיה לו שני זכרים לילפי ממשה ולא מברייתו של עולם דהא אי אפשר: **הא** דאמר אין ישיבה בחו"ל עולה לו ה"מ למי שדר בארץ אבל למי שלא דר בא"י כגון בשאר ארצות ודאי ישיבת ח"ל עולה לו וכ"כ הראב"ד ז"ל:

◆

מוסף רש"י

פירש מן האשה. לגמרי לאחר מתן תורה מיד משפירש עם חבריו שוב לא חזר לאחמש (שבת פז.). וקבע להם זמן. אימתי ידבר עמהם (שם). ולא קבע לי זמן. לדבורו שאוכל לפרוש קודם לכן (שם). לאהליכם. להתיר נשותיכם לתשמיש שאסרתי לכם (שם). בן נכר. מומר שנתנכרו מעשיו לאביו שבשמים (שם). התורה כולה. תלויה בלוחות הללו, וישראל מומרים על אחת כמה וכמה. שאינם כדי לה (שם). אשר שברת. ולא אמר ליה בלשון כעס, שמע מינה הסכימה עמו דעת השכינה כשביטל תורה ושיבחו כיון שנתכוין לטובה (מנחות צט.). אשר. לישור, שאישרי ויישרו על שבירתן (שבת פז.). יישר. לשון חוזק (כתובות פה.). אף היום לילו עמו. צריך להיות לילו עמו, והא לא אפשר (שבת פז.). עד שיכלו כל נשמות שבגוף. פרגוד שחולק בין שכינה למלאכים ושם רוחות ונשמות נתונות שנבראו מששת ימי בראשית העתידות להנתן בגופים העתידים להבראות (לקמן סג:). הו: אוצר יש ושמו גוף ומבראשית נוצרו כל הנשמות העתידות להולד ונתנם לשם (ע"ז ה.). הו: חדר כי גוף שם מקום המיוחד לנשמות העתידים להיות נולדים (נדה יג:). כי רוח מלפני יעטוף הרוחות שלפני שנוצרו להיות נולדים קודם, יעטוף, מעכב את הגאולה, דקרא בגאולה כתיב. כי לא לעולם אריב ולא לנצח אקצוף וגו' ונשמות שאני עשיתי יעטוף, ומסיפיה לרישיה מדריש, יעטוף כמו (בראשית ל) והעטופים ללבן (נדה שם. וכעי"ז לקמן סג:) כי לא לעולם אריב, לאחר זמן הגאולה, ולא לנצח אקצוף מלגאול, כי רוח אשר לפני, נשמות שבגוף, יעטוף הוא המאחר, כמו העטופים ללבן, ונשמות שאני עשיתי (ע"ז ה.).